

KARADENİZ BÖLGESİ BALIKÇI KOOPERATİFLERİ

Ali ÇANKAYA - SUMAE

Balıkçı Kooperatifleri Balıkçılık endüstrisinin gelişimi ve balıkçıların refah seviyesinin iyileştirilmesine odaklanmış, gelir artışı, yaşam standartlarının ve üretimin artırılması gibi hedefler taşıyan, sektördeki avcılık, işleme, yetiştiricilik veya pazarlama faaliyetlerini yürüten ilgililerin bir araya getirdiği bir örgütlenme biçimidir.

Türkiye’de ilk kooperatifçilik hareketi, Osmanlı imparatorluğu zamanında Mithat Paşa tarafından ve zirai kredi alanında başlatılmıştır. Diğer taraftan Cumhuriyet döneminde de kooperatifçilik hareketi desteklenmiş, 1936 yılında İçel’in Tekir köyünde, Mustafa Kemal Atatürk tarafından bir Tarım Kredi Kooperatifi kurulmuştur, Atatürk bu kooperatifin hem kurucusu hem de 1 numaralı ortağı olmuştur. Su ürünleri konusundaki kooperatifçilik hareketi ise 1942 yılında, Halk Bankası’nın öncülüğünde başlamıştır.

Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi, Türkiye’de de kıyı alanının en yoğun ve en eski kullanıcıları balıkçılardır. Ancak balıkçılar kendilerinden beklenen kooperatifçilik hareketindeki ivmeyi gösterememiş, var olan birçok su ürünleri kooperatifi de kuruluş amaçlarını gerçekleştirilememişlerdir.

Kooperatifçilik bir gönüllülük hareketidir. Belirli şartları taşıyan herkes kooperatife üye olabilir. Üyelik kişinin özgür iradesiyle olur. Üyeler kooperatifi yönetmede eşit hakka sahiptir. Kooperatifler hiçbir kişi yada kurumun yönetimi altında değildir. Kooperatifleri bir

başka şekilde şahıslar birliği olarak da tarif edebiliriz. Bu nedenle kooperatiflerde temel amaç hizmet, kontrol demokratiktir. Kar risturn esasına göre dağıtılır. Hisseler piyasada alınıp satılmaz. Kooperatifler yatay ve dikey olarak birleşerek bir çok problemi kolaylıkla aşabilecekleri gibi, menfaat grubu oluşturarak da siyasi iktidara yasal, finansal konularda baskı oluşturabilir.

Balıkçı kooperatifleri deniz balıkçılığı ve yetiştiricilik sektöründe olmak üzere dünyanın hemen her tarafında bulunmaktadır. Karadeniz bölgesinde kooperatifler genellikle deniz balıkçılığı konusunda faaliyet göstermektedirler. Bu kooperatifler pazarlama, kredi temini, ucuz girdi temini, ortakları adına kefalette bulunmak, taşınır ve taşınmaz mallar edinmek, eğitim hizmeti vermek gibi çeşitli konularda icraatta bulunmaktadır. Yine ortakların her türlü ihtiyaçlarının temini ve elde edilen su ürünlerinin değerlendirilmesi, su ürünlerinin ihracat ve ithalatı faaliyet alanlarındadır. Balıkçı barınaklarının kiralama işlemleri balıkçı kooperatiflerince gerçekleştirilmektedir.

Çoğunluğu küçük tekne sahiplerinden oluşan bölge balıkçısı genelde balıkçı kooperatifleri altında organize olmuşlardır. Yanlış planlama, haksız rekabet, destekleme ve teşviklerin doğru kullanılmaması ve yetersizliği, eğitim eksikliği, beraber hareket edememe, bölge kooperatiflerinin önemli sorunlarıdır. Buna rağmen kooperatifçilik, balıkçılığın içinde bulunduğu sorunları ortadan kaldırmak, bunun yanında balık stoklarını ve balıkçı toplumunu sürdürülebilir kılmak için en uygun araçlardan biri olarak görülmektedir. Karadeniz bölgesinde kar eden ve bu karı yılsonunda üyelerine dağıtan; bir başka ifadeyle risturn ödemesi yapan balıkçı kooperatifi sayısı son derece sınırlıdır. Balıkçıların ağ malzeme, düşük faizli kredi ihtiyacını karşılayan, düzenli işleyen kooperatifler mevcuttur. Ancak bunların sayısı çok azdır. Bölgede mevcut kooperatiflerin çoğu genel kurullarda bir araya gelmekte bu özellikleriyle adeta birer tabela kooperatifi görüntüsü vermektedirler. Öyleyse balıkçılıkta etkin organizasyona acil ihtiyaç vardır. Balıkçıların en çok yakındığı konu yakalanan balıkların değer fiyatının altında satılmasıdır.

Kooperatifler daha düşük vergi ve daha az kar marjıyla çalışarak bu problemi çözebilirler. Yine deniz kirliliğiyle mücadelede, kontrol çalışmalarında, avlanan balık kayıtlarının doğru tutulmasında daha etkin rol oynayabilirler.

Balıkçılığın sorunları denizlerde yaşanıyor. Ancak başta sektör çalışanları olmak üzere tüm toplumu ilgilendiriyor. İki önemli problem olan kirlilik ve aşırı avcılığın çözümü için sürdürülen balıkçılık sisteminin yeniden yapılandırılması gerekir. Bun şekilde balıkçı kooperatifleri kanalıyla balıkçıların aktif katılımı sağlanarak etkin bir otokontrol sistemini içeren denetim sistemi kurulmalıdır.

Türkiye’de 2007 yılı rakamlarına göre 482 adet balıkçı kooperatifi bulunmakta olup ortak sayıları 21719 dur. Karadeniz kıyı kesiminde 20.558 kişi balıkçı veya tayfa olarak balıkçılık sektöründe çalışmaktadır. Bu balıkçılar 81 adet balıkçı kooperatifi altında örgütlenmiştir. Küçük teknelerle genellikle amatör balıkçılık kapsamında yan uğraş olarak balıkçılık yapılmakta bu durum zaman zaman sektörün anlaşılmasında sıkıntı doğurmaktadır. Sektörde en geniş bölümü aile işletmeciliği veya küçük balıkçı dediğimiz kesim oluşturmaktadır. Bu kesim kıyılarda genellikle balıkçı barınaklarında konuşlanmış, balıkçı kooperatiflerini kurmuşlardır. Karadeniz bölgesinde 130 adet balıkçı barınağı veya çekek yeri bulunmaktadır. Küçük üreticiler ürünlerini genellikle kabzımal yoluyla pazarlamaktadır. İşte bu noktada kooperatiflere büyük görevler düşmektedir. Çünkü kooperatifler tutulan balığın pazarlanmasını, değerlendirilmesini, özetle katma değer yaratan diğer hizmetleri de ellerinde tutmalıdırlar. Balıkçılıkta ilk halkadan son tüketim halkasına kadar tüm hizmetler kooperatif bünyesinde tutulduğunda elde edilen katma değerler kooperatif içinde kalabilecek ve bu da balıkçıya yansiyacaktır. Günümüzde üyeleri adına

girişimlerde bulunmak, gerekli durumlarda onları temsil etmek, kooperatiflerin sorunlarını tek ses olarak ortaya koyabilmesi açısından avantaj olmasına rağmen; bir çok su ürünleri kooperatifi kendilerini ilgilendiren çok önemli konuların tartışıldığı, kararların alındığı toplantılara katılmamaktadır.

Karadeniz denildiğinde akla ilk olarak hamsi gelir. Trabzon, Ordu, Giresun, Zonguldak, Bartın, Karabük, Sinop, Samsun ve İstanbul’da toplam 100 kişiye “Karadeniz denildiğinde aklınıza ne geliyor” sorusuna, ankete katılanların %36’sı hamsi cevabı vermiştir. Ancak son dönemde hamsi avcılığında önemli problemler mevcuttur. Balıkçı kooperatiflerinin bu günlerde en önemli gündemini hamsi teşkil etmelidir. Esas kazanç kaynağı olan hamsi olmazsa ne balıkçı ne de kooperatifleşmenin anlamı olmayacaktır. Bunun için yaşam savaşı verdiğini bildiğimiz balıkçı kooperatifleri sıkıntıları aşmak için kendi aralarında yardımlaşma şekilleri geliştirmelidirler.

Balıkçı kooperatiflerinde önemli sorunlardan biri de kıyı şeridinde avlanan küçük balıkçılarla, trol ve gırgır kullanan büyük balıkçılar arasındaki eşitsiz rekabettir. Ortak çıkarları işbirliği yapmalarını gerektirdiği halde, karlılık üzerine kurulu sistem, piyasa aracılığıyla bunu engellemektedir. Büyük balıkçılar kooperatif yönetimlerinde etkin rol alarak, geleneksel işleyişi sürdürülmesinden yana tavır almaktadır. Halbuki geleneksel işleyiş yerine bilimsel temelde doğal sürece uygun balıkçılık teknikleri geliştirilmelidir. Özellikle açık deniz balıkçılığına uygun alanlar araştırılarak, avlanma filosunun bir bölümü uluslararası anlaşmalar çerçevesinde bu yöne teşvik edilmelidir.

Özetle sektörün tüm temsilcileri balıkçı kooperatiflerini işler hale getirerek ve balıkçı kooperatifleri üst birlikleri şeklinde örgütlenerek, balık stoklarının korunması ve geliştirilmesinde aktif rol almaları sağlanmalıdır. Böylece balıkçılığımızın sürdürülebilirliği sağlanmış olacaktır.

